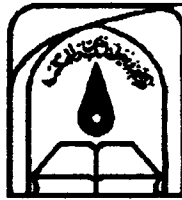

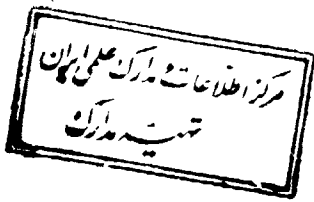
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۳۸۰ / ۹ / ۲۸

دانشگاه تربیت مدرس

دانشکده علوم انسانی

رساله دوره دکتری زبانشناسی همگانی

تبیین تنوع ساخت‌های نحوی
در زبانهای انگلیسی، عربی، و فارسی

غلامرضا دین‌محمدی

استاد راهنما

دکتر علی‌الحسنی

اساتید مشاور

دکتر محمد دبیرمقدم

دکتر علی محمد حق‌شناس

تهران ۱۳۸۰

014894

۳۸۴۸۸

۳۸۴۸۸

تأییدیه اعضای هیئت داوران حاضر در جلسه دفاع از رساله دکتری

اعضای هیئت داوران نسخه نهایی رساله آقای غلامرضا دین‌محمدی تحت عنوان تبیین تنوع ساخت‌های نحوی در زبانهای انگلیسی، عربی، و فارسی را از نظر فرم و محتوی بررسی نموده و پذیرش آنرا برای تکمیل درجه دکتری پیشنهاد می‌کنند.

اعضای هیئت داوران	نام و نام خانوادگی	رتبه علمی	امضا
۱-استاد راهنما	دکتر علی افندی	دانشیار	
۲-استاد مشاور	دکتر علی محمد حق‌شناس	استاد	
۳-استاد مشاور	دکتر محمد دبیرمقدم	دانشیار	
۴-استاد ناظر	دکتر محسن ابوالقاسمی	استاد	
۵-استاد ناظر	دکتر حامد صدیقی	استادیار	
۶-استاد ناظر	دکتر محمد مهدی واحدی	استادیار	
۷-استاد ناظر	دکتر ارسلان گفام	استادیار	
۸-نماینده شورای تحصیلات تکمیلی دکتر ارسلان گفام		استادیار	

آیین‌نامه چاپ پایان‌نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان‌نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس مبین بخشی از فعالیت‌های علمی-پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش‌آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می‌شوند:

ماده ۱: در صورت اقدام به چاپ پایان‌نامه (رساله) های خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به مرکز نشر دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲: در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه)، عبارت ذیل چاپ کند:

کتاب حاضر، حاصل پایان‌نامه کارشناسی ارشد/رساله دکتری نگارنده در رشته

است که در سال در دانشکده دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی

سرکار خانم/جناب آقای دکتر و مشاوره سرکار خانم/جناب آقای دکتر

از آن دفاع شده است.»

ماده ۳: به منظور جبران بخشی از هزینه‌های نشریات دانشگاه تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به مرکز نشر دانشگاه اهدا کند دانشگاه می‌تواند مزاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴: در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تأدیه کند.

ماده ۵: دانشجو تعهد و قبول می‌کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می‌تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند؛ به علاوه به دانشگاه حق می‌دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش، تأمین نماید.

ماده ۶: ابتجانب غلامرضا دین‌محمدی دانشجوی رشته زبان‌شناسی همگانی مقطع دکتری تعهد فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می‌شوم.

تقدیم به :

آخرین فرستاده خداوند محمد (ص)

که قرآن بر زبان وی جاری گشت.

تشکر و قدردانی

نخست استاد راهنمایم، جناب آقای دکتر افخمی را سپاس می‌دارم، که چون همیشه با بزرگواری و به صدق وقت پر ارج خویش را صرف راهنمایی این رساله کردند و نکات ارزنده‌ای را برای پربارتر کردن آن متذکر شدند. از رهنمودهای استادم جناب آقای دکتر حق‌شناس، که مشاور این رساله هستند سپاسگزارم. ایشان افزون بر راهنمایی‌های علمی در نگارش ادبی رساله نیز نگارنده را یاری نمودند.

دیگر استاد مشاور این رساله، جناب آقای دکتر دبیرمقدم هستند که بسیار بیش از یک استاد مشاور راهنمایم کردند. به راستی که نگارش این رساله را مدیون این استادم هستم، زیرا که نحو را از این فرهیخته گرانمایه آموختم. ضمناً از دکتر صدقی که زبان عربی را از وی فرا گرفتم و دکتر محسن ابوالقاسمی که در زمینه دستور فارسی از ایشان بهره فراوان بردم، سپاسگزارم. همچنین از دکتر گلغام مدیر گروه زبانشناسی و دکتر واحدی و سایر اعضای هیأت علمی این گروه که همواره پشتیبان نگارنده بودند، صمیمانه تشکر می‌کنم.

همسر مهربان و دختر دلبندم را که رنج و محرومیت‌های چندین سال زندگی دانشجویی را تاب آوردند و دمی از آن شکوه نکردند، سپاسگزارم. بسا که تاب و تشویق اینان بود که شوق دانش‌اندوزی را در من می‌شوراند.

چکیده

در صدد هستیم که تنوع در ترتیب واژگانی در زبان‌های فارسی، عربی، و انگلیسی را در چهارچوب نظریه حاکمیت و مرجع‌گزینی تبیین نماییم و نشان دهیم که این تنوع (۱) در درون یک زبان و (۲) میان زبان‌ها چگونه توجیه می‌شود؟ برخی از تنوعات در درون یک زبان حاصل فرآیندهای کلامی مانند مبتداسازی و وارونگی در انگلیسی و قلب نحوی در فارسی و عربی است و بنابراین تنوع در ترتیب واژگانی در درون یک زبان حاصل عوامل کلامی است. آنگاه برای تبیین تنوع میان زبان‌ها بر اساس نظریه زیرمجموعه برویک چنین فرض کرده‌ایم که رُساخت در زبان‌های مورد مطالعه به صورت SVO است و در رساخت می‌تواند به صورت SVO یا SOV ظاهر گردد و تنوع در ترتیب واژگانی میان این زبان‌ها حاصل حرکت هسته است که میان رُساخت و رساخت عمل می‌کند و عملکرد آن اجباری است. واژه‌های کلیدی: ساخت نحوی، ترتیب واژگانی، قلب نحوی، مبتداسازی، وارونگی، حرکت هسته.

فهرست مطالب

فصل اول: مقدمه.....	۲
۱-۱) بخش اول: مفهوم واژه‌های مورد استفاده در تحقیق.....	۲
۱-۱-۱) تنوع ساخت نحوی.....	۲
۱-۱-۱-۱) زبانهای انگلیسی، عربی و فارسی.....	۱۱
۱-۲) بخش دوم: اهمیت مسئله و بیان سؤالات تحقیق.....	۱۳
۱-۳) بخش سوم: کاربردهای تحقیق.....	۱۸
۱-۳-۱) ترجمه.....	۱۸
۱-۳-۱-۱) آموزش زبان دوم.....	۲۰
۱-۴) بخش چهارم: خلاصه.....	۲۱
فصل دوم: مروری بر آثار.....	۲۵
۱-۲) بخش اول: نظریه قدماى مسلمان درباره زبان عربی.....	۲۵
۱-۱-۲) طبقه‌بندی ساخت‌های نحوی.....	۲۶
۱-۲-۱) سازه‌های کلام.....	۲۷
۱-۲-۱-۱) ترکیب اسمی.....	۲۷
۱-۲-۱-۲) ترکیب فطی.....	۲۷
۱-۲-۱-۳) ترکیب ظرفی.....	۲۸
۱-۲-۱-۴) ترکیب شرطی.....	۲۹
۱-۲-۲) بزرگی و خردی کلام.....	۳۰
۱-۲-۳) سازه‌های جمله.....	۳۱
۱-۲-۴) فرآیندهای نحوی و ساخت جمله.....	۳۸
۲-۲) بخش دوم: دیدگاه زبان‌شناسان درباره ساخت زبان عربی.....	۳۴
۱-۲-۲-۱) دیدگاه SVO.....	۳۷
۱-۲-۲-۲) دیدگاه VOS.....	۳۹
۱-۲-۲-۳) دیدگاه VSO.....	۴۰
۲-۳) بخش سوم: دیدگاه سنتی و زبان‌شناسی درباره فارسی.....	۴۳
۱-۳-۲) دستور سنتی.....	۴۳

۴۴ دیدگاه زبانشناختی (۲-۳-۲)
۴۴ دیدگاه SVO (۱-۲-۳-۲)
۴۶ دیدگاه SOV و SVO (۲-۲-۳-۲)
۵۰ دیدگاه SOV (۳-۲-۳-۲)
۵۴ بخش چهارم: خلاصه (۴-۲)
۵۸ فصل سوم: پایگاه فلسفی و نظری تحقیق
۵۸ بخش اول: پایگاه فلسفی تحقیق (۱-۳)
۵۹ دیدگاه ادیان الهی (۱-۱-۳)
۶۰ تجربه‌گرایی (۲-۱-۳)
۶۲ عقل‌گرایی (۳-۱-۳)
۶۵ بخش دوم: پایگاه نظری تحقیق (۲-۳)
۶۵ یادگیری زبان (۱-۲-۳)
۶۸ تنظیم پارامترها: (۲-۲-۳)
۶۹ تنظیم پارامتر هسته: (۳-۲-۳)
۷۳ نشان‌داری و بی‌نشانی: (۴-۲-۳)
۸۱ نحو ایکس تیره: (۵-۲-۳)
۸۲ نظریه هیل (۱۹۸۳): (۱-۵-۲-۳)
۸۳ نظریه سائکو (۱۹۸۲): (۲-۵-۲-۳)
۸۵ گشتارها: (۶-۲-۳)
۸۵ ساختهای نحوی و نظریه معیار (۱۹۵۷): (۱-۶-۲-۳)
۸۶ نظریه حاکمیت و مرجع‌گزینی: (۲-۶-۲-۳)
۸۸ حرکت هسته: (۳-۶-۲-۳)
۹۲ بخش سوم: خلاصه (۳-۳)
۹۶ فصل چهارم: یافته‌های تحقیق
۹۷ بخش اول: دستور حاشیه (۱-۴)
۱۰۰ بخش دوم: نشان‌دار و بی‌نشان (۲-۴)
۱۰۸ بخش سوم: قلب نحوی (۳-۴)

۱۱۴	بخش چهارم: صرف و نحو
۱۱۹	بخش پنجم: خلاصه
۱۲۳	فصل پنجم: تجزیه و تحلیل داده‌ها
۱۲۳	بخش اول: تحلیل داده‌های زبان عربی
۱۲۴	نقد آثار (۱-۱-۵)
۱۲۸	تحلیل داده‌ها (۲-۱-۵)
۱۳۳	بخش دوم: تحلیل داده‌های زبان فارسی
۱۳۳	نقد آثار (۱-۲-۵)
۱۳۷	تحلیل داده‌ها (۲-۲-۵)
۱۴۵	بخش سوم: تحلیل داده‌ها در زساخت
۱۵۵	بخش چهارم: خلاصه
۱۵۹	فصل ششم: خلاصه و نتیجه‌گیری
۱۵۹	مقدمه (۱-۶)
۱۶۱	مروری بر آثار (۲-۶)
۱۶۱	نظریه قدامی مسلمان (۱-۲-۶)
۱۶۱	نظریه زبانشناسان درباره ساخت عربی (۲-۲-۶)
۱۶۲	دیدگاه زبانشناسان درباره ساخت فارسی (۳-۲-۶)
۱۶۲	بایگانه نظری تحقیق (۳-۶)
۱۶۳	نظریه برویک (۱-۳-۶)
۱۶۴	نظریه سائتو (۲-۳-۶)
۱۶۵	یافته‌های تحقیق (۴-۶)
۱۶۷	تجزیه و تحلیل داده‌ها (۵-۶)
۱۶۷	فرضیه اول (۵-۱-۶)
۱۶۸	فرضیه دوم (۵-۲-۶)
	منابع و چکیده انگلیسی
۱۶۶	الف) منابع فارسی
۱۶۶	ب) منابع عربی

- ۱۶۷ منابع انگلیسی (ج)
- ۱۷۰ منابع فرانسه (د)
- ۱۷۱ چکیده به زبان انگلیسی

فصل اول: مقدمه

- مفهوم واژه‌های مورد استفاده در تحقیق

- اهمیت مسئله و بیان سؤالاتی تحقیق

- کاربردهای تحقیق

فصل اول: مقدمه

این فصل که مقدمه نام دارد، شامل بخشهایی به شرح زیر است:

بخش اول: ابتدا در این بخش واژه‌های مورد استفاده در عنوان تحقیق را بررسی و موضوع تحقیق را تحدید خواهیم کرد.

بخش دوم: در این بخش، اهمیت مسئله و سؤالهای تحقیق را مطرح خواهیم نمود.

بخش سوم: در این بخش نیز کاربردهایی را که این تحقیق می‌تواند در خصوص ترجمه و زبان‌آموزی به دنبال داشته‌باشد، بیان خواهیم نمود.

بخش چهارم: و سرانجام در این بخش خلاصه مطالب سه بخش پیش را ارائه خواهیم کرد.

۱-۱) بخش اول: مفهوم واژه‌های مورد استفاده در تحقیق

عنوان این پژوهش، تبیین تنوع ساخت‌های نحوی در زبانهای انگلیسی، عربی، و فارسی است. در این بخش، تلاش می‌شود واژه‌هایی که در این عنوان گنجانده شده‌اند، توصیف شوند. واژه‌هایی که در این عنوان وجود دارند، با توجه به زمینه این پژوهش انتخاب شده‌اند و روشن شدن معنی آنها به مشخص شدن موضوع پژوهش و محدود کردن زمینه آن کمک می‌کند.

۱-۱-۱) تنوع ساخت نحوی: منظور از ساخت نحوی در موضوع این تحقیق ساخت

جمله یا اجزا تشکیل‌دهنده آن است. منظور از اجزای تشکیل‌دهنده جمله بررسی

موقعیت فاعل، فعل و مفعول در جمله است. اما جمله فقط مشتمل بر این عناصر نیست.

در دستور گشتاری میان متمم^۱ و افزوده^۲ تمایز قائل می‌شوند. متمم سازه اجباری است که برای کامل کردن جمله ضروری است و فعل آن را برمی‌گزیند، در حالی که افزوده حاوی آن عناصر اختیاری است که معمولاً دلالت بر مکان، زمان، حالت، شرط و یا مواردی از این قبیل می‌کند:

1) He unfolded his magazine.

2) He unfolded his magazine (for the girl) (quite unexpectedly).

3) *He unfolded.

(از این پس علامت * نشانه غیردستوری بودن مثال مورد نظر است.) در نمونه (۲) عناصر اختیاری به صورت حروف اپتالیک و بین دو قلاب نشان داده شده‌اند. این عناصر برای تکمیل جمله لازم نیستند. به بیان فنی‌تر، افزوده‌ها زیرمقوله فعل به شمار نمی‌روند. در حالی که گروه اسمی his magazine عنصر اجباری است و اگر حذف گردد، جمله حاصل مانند نمونه (۳) غیردستوری خواهد بود. به بیان دیگر، متمم‌ها زیرمقوله فعل به شمار می‌روند.

اگر از این عناصر افزوده بگذریم، متمم‌ها را می‌توان به متمم‌های گزاره‌ای، مفعول مستقیم، مفعول غیرمستقیم، متمم فیدی همراه فعل لازم، متمم فیدی همراه فعل متعدی و غیره تقسیم کرد.

الف) متمم گزاره‌ای: متمم گزاره‌ای، گروه اسمی یا گروه صفتی یا گروه حرف‌اضافه است که پس از طبقه افعال ربطی (be, look, seem و ...) قرار می‌گیرند:

¹ Complement

² Adjunct

- 4) Jane is *an actress*. گروه اسمی
- 5) John looked *foolish* in that tracksuit. گروه صفتی
- 6) Bill was *in a filthy mood*. گروه حرف اضافه

ب) مفعول مستقیم: برخی افعال یک گروه اسمی را اجباراً به عنوان زیرمقوله خود می‌پذیرند. این گروه اسمی می‌تواند نهاد جمله مجهول واقع شود. مثلاً فعل *unfold* یک گروه اسمی مانند *the magazine* را به عنوان زیرمقوله خود می‌پذیرد و این گروه اسمی می‌تواند مانند نمونه (۹) نهاد جمله مجهول واقع شود:

7) *unfold*: [vp — NP]

8) The tramp was unfolding *the magazine*.

9) *The magazine* was being unfolded by the tramp.

ج) مفعول غیرمستقیم: برخی افعال دو گروه اسمی را اجباراً به عنوان زیرمقوله خود می‌پذیرند. یک گروه اسمی مفعول مستقیم به شمار می‌رود و گروه اسمی دیگر که می‌تواند به وسیله یک گروه حرف اضافه جایگزین شود، مفعول غیرمستقیم نامیده می‌شود:

10) *give*: [vp — NP NP]

11) *give*: [vp — NP PP_{to}]

12) She had given *the tramp* no chocolate.

13) She had given no chocolate *to the tramp*.

در نمونه (۱۲) گروه اسمی *the tramp* مفعول غیرمستقیم نامیده می‌شود. زیرا جمله علاوه بر آن حاوی مفعول مستقیم است و این گروه اسمی را می‌توان با یک گروه حرف اضافه حاوی *to* جایگزین کرد. اما باید توجه داشت که گاهی این معیار بر هم می‌خورد و مفعول غیرمستقیم نمی‌تواند به صورت گروه حرف اضافه ظاهر شود: